

Foto: Rosette Asaerts-Corthouts

In memoriam Hilda Coppejans-Desmedt (1924-2014)

Op 13 december 2014 is Hilda Coppejans-Desmedt in Laarne op negentigjarige leeftijd overleden. Op 3 september 1924 als Hilda Desmedt te Gent geboren, was zij vanaf haar huwelijk in 1951 met Gustaaf Coppejans (overleden in 2005) vooral bekend als “mevrouw Coppejans”.

Hilda Desmedt studeerde in 1948 in Gent af met een verhandeling over *De gegoede burgerij te Gent onder de regering van Maria Theresia (Bijdrage tot een economische studie)*. Na een lesopdracht in het middelbaar onderwijs, begon zij in 1949 als ‘aspirant’ van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek aan de voorbereiding van een doctoraat. In hetzelfde jaar slaagde zij in het examen van archivaris-paleograaf bij het Rijksarchief. Van 1 februari 1950 tot 31 december 1956 was zij assistent aan de Gentse alma mater. In die hoedanigheid volgde zij in 1952 les aan het Institute of Historical Research van de London School of Economics. Op 1 april 1958 promoveerde zij tot doctor in de Letteren en de Wijsbegeerte (Geschiedenis) met het proefschrift *De Gentse textielnijverheid van 1795 tot 1835. Het proces van de mechanisering en zijn economische gevolgen*. Promotor was professor Charles Verlinden.

Toen Hilda Coppejans-Desmedt met ingang van 1 januari 1957 bij het Algemeen Rijksarchief als stagiair-archivaris werd aangesteld, begon een succesvolle archiefloopbaan met afwisselend het Rijksarchief in Gent (1958-1968; 1977-1989) en het Algemeen Rijksarchief in Brussel (1957; 1969-1977) als uitvalsbasis. Van 1965 tot 1975 doceerde zij aan de Gentse universiteit, eerst als ‘suppleant’ van haar leermeester C. Verlinden en daarna van 1967 tot 1975 als lector, de colleges Economische en Sociale geschiedenis en Maatschappij en Instellingen van de Nieuwe Tijd.

Op 1 januari 1969 werd Hilda Coppejans, hoofd van een ‘Afdeling Inspectie’ bij het Algemeen Rijksarchief in Brussel. Op 1 december 1972 werd zij er departementshoofd. Met zeer beperkte middelen en met een minimale personeelsbezetting, waakte zij over de toepassing van de archiefwet en begeleidde zij de overbrenging van overheidsarchief naar de rijksarchieven. In de periode net vóór de fusie der gemeenten (1976) genoten vooral de gemeentearchieven haar bijzondere aandacht. Om de selectie van archief verantwoord te kunnen doorvoeren, stimuleerde mevrouw Coppejans de studie van de archiefvorming. Als bedrijfshistorica zette zij zich speciaal in voor het behoud en de valorisatie van bedrijfsarchieven. Uit die tijd dateert de *Gids voor de Bedrijfsarchieven bewaard in de openbare depots van België* (Brussel, 1975). In 1985 was zij één van de oprichters van de Vereniging

voor de Valorisatie van Bedrijfsarchieven, een samenwerkingsverband tussen de bedrijfswereld en het Rijksarchief.

De benoeming tot hoofd van het toenmalige Departement Oost- en West-Vlaanderen van het Rijksarchief bracht mevrouw Coppejans vanaf 1 december 1977 terug naar Gent. Daar stond zij voor drie uitdagingen: de steeds groeiende ‘papierberg’ beheersen, werken met een veel te klein personeelskader en oplossingen zoeken voor een nijpend tekort aan bewaarruimte. Als departementshoofd was zij niet enkel hoofd van het Rijksarchief in Gent, zij was ook de leidinggevende archivaris voor de collega’s-diensthoofden van de rijksarchieven in Brugge, Kortrijk en Ronse.

Door de Internationale Archiefraad (ICA-CIA) werd haar inzet voor bedrijfsarchief zeer gewaardeerd. Zij werd secretaris (1976-1984) en voorzitter (1984-1990) van het Comité voor Bedrijfsarchieven van de Raad. In die hoedanigheid nam zij deel aan de bijeenkomsten van de Conférence Internationale de la Table Ronde des Archives en aan diverse internationale archiefcongressen. Van 1978 tot 1990 was zij eindredacteur van het *Bulletin van Comité voor Bedrijfsarchieven*.

Omdat er in België geen universitaire opleiding voor archivariissen bestond, organiseerde mevrouw Coppejans in het begin van de jaren tachtig individuele vormingstrajecten voor pas aangestelde rijksarchivarissen. Toen in 1983 het *Lexicon van Nederlandse Archief termen* verscheen, bevorderde zij het gebruik van deze genormaliseerde archiefterminologie door de Vlaamse archivariissen. Haar werk binnen de Vlaams-Nederlandse commissie voor documentatieterminologie (DOCTERM) was daar zeker niet vreemd aan.

Mevrouw Coppejans was gedurende enkele jaren ook lesgever van de cursus ‘Gemeentelijk archiefbeleid’ die de provincie Oost-Vlaanderen voor het gemeentepersoneel organiseerde. Zij was graag aanwezig op studiedagen van de VVBAD en als lid van de werkgroep Archiefbeleid van de sectie Archief, was zij een inspirerende gesprekspartner. Ter gelegenheid van haar pensionering bood de VVBAD haar het huldeboek *Actief in Archief* aan (Antwerpen, 1989). De talrijke bijdragen van archivariissen en historici, en de bio-bibliografie van de hand van Michel Nuyttens, tonen aan dat de gevierde zich terecht ‘archivaresse-historica’ mocht noemen. In 1997 ontving zij de Cultuurprijs van de Stad Gent voor Historisch Onderzoek.

In een gesprek dat wij samen met Johan Vannieuwenhuysse met haar hadden en dat in 2002 in *Bibliotheek- & archiefgids* verscheen,

vertrouwde zij ons toe dat zij bewust voor een voltijdse taak als archivaris had gekozen en dat het werk van archivaris niet iets is dat men tijdelijk, in afwachting van een universitaire aanstelling of van een beter betaalde opdracht, uitoefent. Een archivaris diende volgens haar te zijn “gevormd op universitair niveau, gespecialiseerd in de archivaliek, met inbegrip van documentatie- en informatiebeheer”. Hij/zij dient zich permanent bij te scholen, rechtstreeks contact met buitenlandse collega's te onderhouden en zich zowel in de eigen beroepsvereniging te engageren als op het internationale archiefforum aanwezig te zijn.

Mevrouw Coppejans was een kordate dame die van aanpakken wist. Zij koppelde in haar werk altijd vakbekwaamheid aan pragmatisme. Het Rijksarchief heeft zij loyaal “in goede en in kwade dagen” gediend en ook na haar pensionering bleef zij zich inzetten voor een nieuwe archiefwet. Zij was zeer correct in de omgang, bescheiden en discreet. Zij had een open blik op wat er in de wereld gebeurde en leefde mee met de vreugde en het verdriet van collega's en vrienden. Dienstbaar tot het einde, besliste zij haar lichaam ter beschikking van de wetenschap te stellen. Wie haar heeft gekend, en zeker wie met haar heeft samengewerkt, zal haar niet vergeten.

Gustaaf Janssens

In memoriam Jean Lebon (1916-2015)

Het geheugen van ons instituut werd hij genoemd, Jean Lebon. Hij is net geen 99 jaar oud geworden. Heengegaan op een sombere dag in februari. Jean werd in 1916 geboren in Rue Sans-Souci in Brussel en ging naar school in Geldenaken, waar hij van zijn leraar Frans de liefde voor de literatuur meekreeg. Hij studeerde nadien letteren en wijsbegeerte aan de ULB en vertoefde in die woelige oorlogsjaren in humanistische, antifascistische en anarchistische sociaal-politieke kringen.

Jean Lebon begon zijn loopbaan in 1943 als wetenschappelijk medewerker in het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van Brussel. Hij zag tijdens die pioniersjaren het museum uitgroeien tot een wetenschappelijk instituut van internationale allure. Ook de reorganisatie en professionalisering van de documentatiedienst en bibliotheek maakte hij van dichtbij mee. Zijn kennis van bibliografisch onderzoek op uiteenlopende domeinen zoals de geologie, paleontologie, kristallografie en cartografie en verwante disciplines werden in de loop der jaren enorm op prijs gesteld door zowel bezoekers en collega's.

Tijdens de laatste decennia van zijn actieve loopbaan was hij vast medewerker in de cartotheek. Hij hield als trouw adept van de Universele Decimale Classificatie van Paul Otlet nauwkeurig een steekkaarten-catalogus bij. Ook was hij verantwoordelijk voor de archieven van het museum. Computers waren aan hem niet besteed, maar hij bewaarde alle papieren krantenknipsels, foto's en tijdschriftartikels over het museum in chronologisch gerangschikte documentatiemappen. Met zijn brede kennis van de geschiedenis van het museum heeft hij menig licentiaats- en doctoraatstudent geschiedenis op weg geholpen. Het leverde waardevolle verhandelingen op over de geschiedenis van onze instelling die tot op de dag van vandaag geconsulteerd worden. Hij stond ook in voor de illustraties van publicaties als *Van Museum tot Instituut: 150 jaar Natuurwetenschappen* (Brussel, 1996).

Na zijn pensionering in 1981 bleef Jean als vrijwilliger nog bijna dertig jaar actief. Tot in 2009 nam hij als negentigjarige nog wekelijks de tram naar Elsene om naar zijn vertrouwde cartotheek af te zakken. Jean Lebon was een uiterst veelzijdig en erudiet man met een brede interessesfeer. Hij verzamelde alles inzake eenhoorns, en schreef zijn leven lang poëzie en haiku's. Hij was lid van le Cercle d'histoire locale d'Ixelles en schreef *L'Histoire d'un couvent jamais occupé devenu un prestigieux musée*. We zullen zijn kennis, levenslust en spiritualiteit missen.

Laurent Meese